

ÁLTALÁNOS INDOKOLÁS

Az Országgyűlés 1990 óta több alkalommal is kísérletet tett a kommunista diktatúra állambiztonsági szolgálatait által folytatott tevékenység feltárását elősegítő törvényi szabályozás megalkotására, ugyanakkor sem az egyes fontos tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről és a Történeti Hivatalról szóló 1994. évi XXIII. törvény (a továbbiakban: Etv.), sem pedig az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény (a továbbiakban: ÁBTL tv.) nem vezetett az állambiztonsági szervek által végzett tevékenység teljes körű – a társadalmi igényeket is kielégítő – feltárásához, a múlt megismeréséhez, tisztázásához.

Az Alkotmánybíróság már a rendszerváltást követően meghatározta, hogy a személyes adatok védelméhez való jog része – amelyet az Alkotmánybíróság e jog aktív oldalát is figyelembe véve következetesen információs önrendelkezési jogként tételez – az úgynevezett információs kárpótlás, amely szerint az érintettek számára biztosítani kell az állambiztonsági szerveknél rájuk vonatkozó adatok megismerését.

Az Alkotmánybíróság döntéseiből az is következik, hogy az állambiztonsági szolgálatok által végzett tevékenység megismerhetősége nem csupán az információs önrendelkezési jog fontos eleme, hanem – a múlt feltárása és az igazság megismerése révén – a demokratikus jogállam működésének egyik alapvető követelménye is. Az állambiztonsági iratok teljes körű nyilvánosságának biztosítása során ekként megfelelő egyensúlyt kell teremteni az információs önrendelkezési jog gyakorlása, illetve más alapjogok és alkotmányos értékek védelme között, így tehát a megismerést lehetővé tevő szabályozásnak különös figyelemmel kell lennie az áldozatok emberi méltóságának, illetve – az emberi méltóság részleges továbbélését jelentő – kegyeleti jog védelmére is.

A korábbi szabályozás számos hiányossággal küzdött már az elfogadásának pillanatától, és így jelentősen megnehezítette a történelmi kutatást, valamint a múlt feltárására irányuló társadalmi célok megvalósítását. Mindezekre figyelemmel elérkezett az idő arra, hogy a korábbi ÁBTL tv. módosítása helyett az Országgyűlés egy új törvény megalkotásával pótolja a mulasztást különös figyelemmel arra is, hogy a 2026. év egyúttal az 1956-os forradalom és szabadságharc 70. évfordulója. E történelmi pillanat alkalmas arra, hogy az elmúlt évtizedek adósságait törlesztve az Országgyűlés maradéktalanul megteremtse a múlt feltárásának alapjait, továbbá – a szemléletváltás mentén a transzparencia elveinek érvényesítésével – adózzon az áldozatok emléke előtt.

Az iratok nyilvánosságának biztosítása során az emberi méltóság, illetve a magánélet és az elhunyt áldozatok emléke tiszteletben tartása alapvető követelmény, így az érintettek hozzáférési jogának gyakorlását és a tudományos kutatás szabadságát olyan garanciák mellett kell érvényesíteni, amelyek az érintettek alapvető jogait egyidejűleg megfelelően oltalmazzák.

A szabályozás célja továbbá olyan korszerű szabályozás megteremtése, amely – a digitális technológiák lehetőségeit is felhasználva – a fenti szempontokat is figyelembe véve biztosítja az iratok hozzáférhetőségét, kutathatóságát és hosszú távú megőrzését.

RÉSZLETES INDOKOLÁS

Az 1. §-hoz

A javaslat – a hatályos szabályozásra építve – meghatározza a szabályozás tárgyi hatályát, valamint rögzíti az alapvető fogalmak meghatározását.

A 2–7. §-hoz

A javaslat meghatározza az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (a továbbiakban: Levéltár) feladatait, jogállását, szervezetét és működésének alapvető szabályait.

A javaslat e körben megerősíti a Levéltár szerepét mint a kommunista diktatúra állambiztonsági iratanyagának központi őrzőjét, egyben bővíti a feladatait a digitális hozzáférés biztosítása és a nyilvánosság tájékoztatása terén.

A 8. §-hoz

A javaslat az állambiztonsági iratok megőrzésének és átadásának szabályait rendezi annak érdekében, hogy a törvény hatálya alá tartozó iratok egységes levéltári kezelésbe kerüljenek.

A 9–11. §-hoz

A javaslat tételesen meghatározza az érintettek, hozzátartozóik, valamint a tudományos kutatók adatmegismerési jogosultságait.

A javaslat erősíti az érintettek jogainak érvényesülését, egyszerűsíti a hozzáférési szabályokat, lehetővé teszi a megfigyelt személyek számára a velük kapcsolatban eljáró személyek és hivatásos állományú alkalmazottak azonosítását, valamint biztosítja a hozzátartozók számára az elhunytakat megillető hozzáférési jogok gyakorlását is.

Az érintettek – és meghatározott hozzátartozóik – ekként a jövőben is teljeskörűen megismerhetik a rájuk vonatkozó adatokat, illetve a javaslat valamennyi állambiztonsági irat anonimizált megismerhetőségét is biztosítja bárki számára, valamint – a törvényen meghatározott védelmi idő elteltével – lehetővé teszi az ezen adatok anonimizálás nélküli megismerhetőségét is.

Új elemként jelenik meg, hogy a vonatkozó védelmi idő a jelenleg hatályos szabályozásban alkalmazott harminc év helyett öt évre módosul, ha az érintett születési és halálozási időpontja egyaránt ismert, míg a további esetkörökben a hatvan-, illetve kilencvenéves védelmi idő fenntartása továbbra is indokolt.

A szabályozás felülvizsgálatának oka többek között az is, hogy az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 25. §-a is kizárólag érintett halálát követő öt éven belül teszi lehetővé az elhunytat életében megillető jogok gyakorlását az érintett által arra felhatalmazott személy, továbbá – ha ilyen felhatalmazást nem adott – hozzátartozója számára, így az egyes adatvédelmi szabályozások közötti összhang megerősítése az e törvény keretei között is indokolt.

A javaslat további újítása, hogy a tudományos kutatók tevékenységét szinte teljességében a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény (a továbbiakban: Ltv.) hatálya alá vonja, így a kutatók a jövőben azon feltételekkel kutathatják a Levéltárban kezelt iratokat, mint amelyek más levéltári iratokra vonatkozóan is

alkalmazandóak azzal, hogy az Ltv. 24. § (3) bekezdése szerinti támogató állásfoglalás csatolása nem szükséges.

A javaslat szerint ez alól egyetlen kivételt az jelentené, ha a kutató a faji eredetre, a nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, illetve az érintett egészségi állapotára vonatkozó adatot kíván megismerni, ebben az esetben – a célhoz kötöttség és az adattakarékosság elvét is figyelembe véve – az ezen adatokra a kutató csak betekintési jogosultsággal rendelkezik, és csak indokolt esetben készíttethet azokról másolatot.

A 12–13. §-hoz

A javaslat a minősített adatok rendszeres felülvizsgálatának szabályait állapítja meg, részletesen meghatározva azokat a kivételes eseteket, amikor az érintett iratnak a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Mavtv.) szerinti minősítésének fenntartása továbbra is indokolt nemzetbiztonsági szempontból.

A javaslat fenntartja továbbá – az e javaslattal párhuzamosan létrehozásra kerülő – a Minősített Iratok Felülvizsgálatát Segítő Tanácsadó Bizottságot (a továbbiakban: Bizottság) is, amely történészek, levéltárosok, jogászok és nemzetbiztonsági szakemberek közreműködésével segíti annak vizsgálatát, hogy valóban csak a szükséges körben maradjanak fenn az állambiztonsági iratok minősítései.

A szabályozás értelmében a nemzetbiztonsági szolgálatok – az ezen iratokat tételesen megjelölő jegyzék útján – teljes körűen beszámolnak a Bizottság számára a kezelésükben álló minősített iratokról, mivel csak ennek ismeretében lehet képes a Bizottság a minősített adatok köréről tudomást szerezni és azokat felmérni.

Figyelemmel arra, hogy a Bizottság civil kontroll megteremtését célozza, szükséges annak a fenntartása is, hogy a Bizottság tagjai a feladatai ellátásához szükséges minősített adatokat – a Mavtv.-ben foglaltaktól eltérően – személyi biztonsági tanúsítvány nélkül, titoktartási nyilatkozat kitöltését követően megismerhetik, azzal, hogy kötelesek a minősített adat védelmére vonatkozó követelményeket megtartani.

A javaslat garanciális jelleggel rögzíti továbbá azt is, hogy haladéktalanul át kell adni a Levéltár számára azon iratokat, amelyek tekintetében a minősítés nem került fenntartásra, továbbá a nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító miniszter rendszeresen tájékoztatást nyújt a Kormány részére azon minősített iratok köréről, amelyek tekintetében a minősítés megszüntetésére a Bizottság ajánlása ellenére nem került sor.

A 14–15. §-hoz

A javaslat a hatályos szabályozáshoz képest új elemként meghatározza a Levéltárban őrzött iratokkal összefüggésben azon adatok körét, amelyek e törvény alapján közérdekből nyilvános adatként minősülnek, valamint előírja azok digitális, kereshető formában történő közzétételét is.

A javaslat értelmében a Levéltár hivatalos honlapján, digitális formában, személyazonosítás nélkül, – a meg nem ismerhető adatok kivételével – korlátozástól mentesen, kereshető formában bárki számára hozzáférhetővé kell tenni a Levéltár kezelésében álló ún. hatos kartonokat, B-naplókat, B-dossziékat és a mágnesszalagon tárolt adatokról készített leiratokat, elősegítve az

állambiztonsági szolgálatok tevékenységének nyilvános megvitatását, illetve serkentve az ezzel kapcsolatos társadalmi párbeszédet is.

A javaslat emellett kifejezetten felhatalmazza a Levéltárat arra is, hogy történeti feltáró tevékenysége keretében – a személyiségi jogok tiszteletben tartása mellett – további adatokat is nyilvánosságra hozzon, feltéve, hogy az a történelmi eseményekről folytatott kutatások eredményeinek bemutatásához szükséges.

A 16–21. §-hoz

Hatálybaléptető, átmeneti és hatályon kívül helyező, valamint a közzétételi kötelezettségek teljesítésének határidejét megállapító rendelkezések.

A javaslat továbbá a 10. §-ban szabályozottakat alapul véve az Ltv. módosítását is tartalmazza annak érdekében, hogy a védelmi idő – ha az érintett személy születési és halálozási dátuma ismert, továbbá, ha az irat keletkezése óta legalább harminc év eltelt – az Ltv. keretei között is egységesen, öt évben kerüljön meghatározásra, így a tudományos kutatók tevékenysége is jelentősen egyszerűsödik.

A javaslat végül külön rögzíti azt is, hogy minden természetes és jogi személy, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet köteles a törvény hatálya alá tartozó, jogellenesen birtokában lévő iratokat – ideértve azok másodpéldányait és másolatait is – átadni a Levéltárnak törvény hatálybalépését követő hat hónapon belül. Ennek elmulasztása esetén megállapítható lehet a minősített adattal visszaélés bűncselekménye, a minősített adatnak nem minősülő személyes adatok tekintetében pedig a személyes adattal visszaélés bűncselekménye.